

Sára Ernő – Scherer József

Körülöttünk

A mindennapok művészete, a kikerülhetetlen dizájn

Ipar- és Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017, Műcsarnok

■ A Nemzeti Szalonok sorozatának negyedik kiállítása az iparművészet és a tervezőművészet jelen állapotának bemutatkozása. Olyan művészeti alkotásokról van szó, melyekkel együtt élünk, mindennapi életünk velejárói, használjuk őket, környezetünk komfortosságát képezik. Úgy is fogalmazhatunk, hogy észrevétlenek, természetesnek vesszük, hozzászoktunk a jelenlétükhöz. Pedig ezek a tárgyak, látványok nem maguktól jönnek létre, számos felhasználói és esztétikai szempontot figyelembe vevő, körültekintő, professzionális tervezőmunka eredményei.

A kurátori megbízás felelőssége ennek a szerzőgázó, sok műfajú területnek a közönség számára is befogadható és érthető bemutatása. A kiállítás koncepciójának kialakításakor ezért az életszerűséget, a felhasználási szempontokat vettük figyelembe. Az iparművészet fogalma az átlagember számára ismert, egyes területeinek művelése egyidős az emberiséggel, száz év óta bejáratott, használt fogalom. De mi a tervezőművészet? – halhattuk naponta a riportok kapcsán is feltett kérdést.

A tervezés természetünk alapvető funkciója, egész természetünké. A tervezés valójában olyan rendszer és szervezettség, melyet bele akarunk plántálni mindennapjaink zürzavarába. Valamennyi emberi törekvésnek tervezés az alapja: reggel felkeléskor, vagy este elalvás előtt képzeletben elkészítjük a napi vagy másnapi tervet. A „háziasszony” „megtervezi” gondolatban az ételt, melyet majd családjának feltálal. Minden technika, minden olyan alkotó munka, amelyet emberi agy és kéz hoz létre, először az emberi képzeletben körvonalazódik. A tervezés biztonsága, sikere céljaink világos felismerésén, valamint a megvalósításukhoz szükséges eszközök meghatározásán nyugszik. A sikeres terv valójában egyfajta gyakorlati életfilozófia, megjelentett biztonság, egység, harmónia és egyensúly.

Én legszívesebben REND-nek nevezem, ahogy valójában organikus rend is: olyan rend, amely a dolgokban

benne fogantatik, és nem erőszakkal jön létre bennük. A terv nem csupán mindenfajta szépség feltétele, biztonságos alap, melyre minden munkának épülnie kell, hanem egy olyan út, melyen biztonságosan haladhatunk.

A haladás bizonyos irányba történő mozgást jelent egy meghatározott térben.

A meghatározott tér, az irány és a mozgás a tervezőművészet elemei. Ha egy rajz fogalmának kifejtéséhez akarunk látni, először világosan körvonaloznunk kell a teret, amelyben alkalmazni kívánjuk. Meg kell tervezni, és láthatóvá kell tenni határait. A tervnek, melyet majd elhelyezünk rajta, valamint a síknak harmonizálniuk kell egymással, egységet kell alkotniuk. Röviden: egy tervben minden meghúzott vonalnak bizonyítania kell, hogy tisztában vagyunk mondanivalónkkal, tehát világosan fejezzük ki magunkat, akárcsak a jó beszédben, ahol a szavak értelmes mondattá állnak össze. Nézzünk meg egy gyermeket, amikor igazi kedvvel rajzol, testének minden porcikája, lelkének minden részecskéje követi a ceruza irányát. Ez a teljes mértékű izgalmi állapot felel meg a művészi alkotásnak. A tervezés még az ábrázolóművészet képességein is osztozik, és ehhez kettős joga van. A geometrikus formáknak megvan a maguk elidegeníthetetlen jelentése, amelyek segítségével az emberi lélek felett is képesek hatalmat gyakorolni, képesek megnyugtatni és felajzani, csillapítani és felbőszíteni: igen gyakran az ősi képzeletvilág rejtett formái. Mivel gyakran és általánosan használják őket, könnyen felismerhetővé válnak, mind sommásabban szerepelnek, mint valami hagyományos gyorsírás elemei. Szimbólumokká válnak, és jelekben rejtőzködnek. A beavatott felismeri őket még akkor is, ha jelentésük már részben feledésbe ment. A fogékony érzi erejüket, ha jelentésüket nem is ismeri. Egy iráni számára a perzsaszőnyeg rajzolatának ismerős absztrakciója sokat megtart eredeti jelentéséből, az intuitív képességgel

bíró idegenben talán valami más képzetet kelt: mondjuk a keleti ember csendjét. Az egyik ókori keleti nép nyelvében az ember élő fát jelent, az ábrázolásnál fával szimbolizálták. Ez a szimbólum alakult tovább és lett belőle életfa, a nap jelképe stb. Akár a jelenségből, akár pedig a fogalomként létező emlékképből vezetjük le a tervezés fogalmát, mindkét esetben a képzeletünket megragadó motívumhoz jutunk. Másfajta impulzust kapunk, ha anyaggal kezdünk dolgozni. Maga a szövesi vagy hímzési technika egy sor érdekes mintát sugall. A fa vagy kő faragása, a gyurma vagy az agyag egyszerű gyúrása formákat szuggerál az alkotóművésznak. Bármi adja is az első lökést a tervezéshez, a kivitelnél mindazokat a szempontokat figyelembe kell venni, amelyeket felsoroltam, hiszen a jó terv nem jöhet létre ezek belső összhangja nélkül.

Létezik még egy igen fontos tényező, melyre ügyelni kell. A tervezők nagy része a megélhetésért dolgozik, „piacra termel”, megrendelt feladatot teljesít, terveit el kell adnia. Még ha nem akar kompromisszumot kötni a minőség tekintetében, akkor is meg kell gondolnia, hogy mennyi időt és fáradságot, szellemi tudást tesz bele: ha nem ő maga a kivitelező, az ipar sokszorosítási lehetőségeivel is számolnia kell. Ezen a vonalon a ma élő, dolgozó tervezőművész bár valójában új területek birtokába jutott, és produktív ösztönzést kapott a technikai fejlődéstől, mégis számtalan előnytől esett el, melyet a múltban élvezett.

Ez a tervezés fogalmát, jelentését taglaló kitérő után kanyarodjunk vissza magára a Szalon kiállítására, az ott érzékeltetni kívánt, körülöttünk zajló világra.

Az otthoni, utcai, alkalmi öltözékünk, a reggeli kávénk csészéjének meleget adó, kézbe simuló formája, a kedvenc fotelunk, melybe az ébredés fáradságával leülünk, az asztal megfelelő magassága, melyre automatikus mozdulattal letesszük kávécsészénket, a megszokásból átfutott újság főcíme és oldalpárljainak látványa, a pótcselekvésként kezünkbe vett okostelefonunk billentyűin való önkéntelen, rutinszerű matatás. Télidőben a fényt adó lámpa, lábunk alatt a melegérzetet keltő szőnyeg, szemüvegünk formája, és még hosszan sorolhatnám. Mindez reggeli ébredésünk után, a lakásunkban, „körülöttünk” nem is órák, hanem percek alatt.

Indulásra készülünk. Kávés- vagy teáscsészénket betesszük a mosogató medencéjébe, vagy a mosogatógéphez. A beépített szekrény ajtaját kinyitva öltözéket váltunk, cipőt húzunk, kabátot veszünk, nyúlunk a táskánk, szükség esetén az ernyőnk után, és elindu-

lunk. Kilépve az utcára folytatódnak a tárgyakkal való találkozások. Elsétálunk a különböző programokat kínáló plakátok mellett, átsietünk a megállóba, várjuk, hogy megérkezzen a busz vagy a villamos. Citylight felületek hívják fel figyelmünket erre-arra, miközben sokszínű autók suhannak el végtelen mennyiségben a hátunk mögött, és visító motorkerékpárok, robogók és hangtalan kerékpárok. Zaj van. Észrevesszük, hogy a szemközti üzlet portálja megváltozott, a kereskedés más portékát kínál. A villamoson piktogramok hívják fel a figyelmünket, hogy mozgó járművön ne együnk, igyunk – hasztalanul. Ha a föld alatt folytatjuk utunkat, átgondolt irányítórendszerek segítenek az eligazodásban. Szempillantásra értelmezzük a jeleket, az irányt mutató nyilakra bízva magunkat fordulunk jobbra vagy balra. A felsorolás végtelen lenne a nap végéig: a munkahelyen, a délutáni, vagy esti programjaink közben „kikerülhetetlenül” szembesülünk a tervezőművészet produkcióival.

A kiállításon az iparművészet és tervezőművészet szakterületeinek utóbbi tíz évében született terveiből és megvalósult alkotásaiból válogattunk. Valójában ezek a szakterületek önmagukban is szétnyílnak, sokszorozódnak, mint a fa, melynek egy törzse van, de ágainak száma váltakozó mennyiségű, és az idő múltával terebélyesedik. A bemutatott művészeti területek közös gyökere a múltban rejlő és átadott képességek, az oktatás, törzse a tervezés. Örömteli a tehetségek, a virtuóz szakmai tudás és képesség érzékelhető jelenléte és nagy száma minden területen. A beadott, begyűjtött anyag gazdag és sokszínű. Bemutatására lehetséges rendező-elvként kínálkozott, hogy a felhasználás mindennapjai, gyakorlati szempontjai felől közelítsük meg a műfajok kavalkádját.

Hogyan élünk együtt ezekkel a szolgálatunkra, kényelmünkre tervezett és megalkotott tárgyakkal a lakásunk intim belső tereiben, az éttermek, színházak, konferenciaközpontok, szállodák, hangversenytermek, a szakrális, a nagy forgalmú közlekedési csomópontok belső közösségi tereiben? A munkahelyen, az utcákon, a külső tereken közlekedve, vagy szabadidőnkben pihenve, séta, kirándulás vagy sportolás közben. Hogyan érezzük magunkat a folyamatosan alakuló környezetünkben, hogyan változik komfortérzetünk? Mert minden állandó változásban van. Ami tegnapelőtt Nyugatról hazahozott élményünk volt a települések rendezettségéről, azt ma – soha nem látott számban – itt fotózzák a világ közeli és távoli pontjairól érkező turisták. Rendeződő városkép, pihenésre és sportolásra

alkalmas közösségi terek utcabútorokkal berendezve és okosan kitalált szabadtéri sporteszközökkel felszerelve. A megállóknak a kilátást és a fényt nem fojtó építmények védenek az esőtől, kerékpárutak hálózják be a várost és a vidéket. A kerékpár gyors változása egymagában szépen példázza, a robbanásszerű szemléletbeli és technológiai fejlődést. A bemutatott tíz év anyagában ez a nagy léptékű változás érzékelhető: ahogyan az is, hogy kik és hányan gondolkoznak, terveznek, dolgoznak számunkra észrevehetetlenül azért, hogy köz- és ünnepnapjaink komfortosabban legyenek. Ezeket a felhasználási területeket a Múcsarnok belső architektúrájához igazodva igyekeztünk érzékelteni, és megtölteni tartalommal. Együtt forog, kapcsolódik minden, mindennel összefüggésben, ahogy a valóságban is. A sok ezer éves kézműves technikák a futurisztikus jövőtervekkel összeölelkezve, hiszen azok is, ezek is életünk részei, és egybeolvadnak majd a nem is túl távoli jövőben. A Kraft és Dizájn vitája helyett egymás mellett élésüket tudomásul véve, egymásra hatásuk milyenségét és lehetőségét kerestük.

A mindennapi forgatagból a Szalon kiállításán két terület kiválik. Az egyik azokat a mestereket és nagy hatású művészkollégákat mutatja be, akiknek tanári, művészi és emberi hatása meghatározó volt egy-egy műfaj fejlődésére visszatekintve. A nagy elődöket, a mestereket. Az Ipar- és Tervezőművészet Nemzeti Szalon tiszteletét, köszönetét és megbecsülését fejezi ki ezzel a megemlékezéssel előttük.

A másik speciális terület, amit okvetlenül ide tartozónak éreztünk, az értékmentés területe. Az itt látható példák az iparművészet tárgykörére korlátozódnak. Érzékelteni és láttatni szeretnénk azokat a rendkívüli és szerteágazó ismereteket, szaktudást igénylő tevékenységeket, melyek elsajátításával és gyakorlatával ritka és megismételhetetlen műremekeket óvnak meg a hozzáértők. Roncsolt, tetszhalott állapotukból újraélesztik a tárgyakat, esélyt adva a következő nemzedéknek e tárgyak megismerésére, hajdani elkészítésük tanulmányozására.

Az iparművészet egyidős az emberiséggel. Természeti létének kiszolgáltatottsága okán az ember – előbb a védekezés szükséglete, majd céljainak megvalósítása, életfeltételeinek biztosítása érdekében – eszközöket fundált ki, melyek testi, fizikai képességét megnövelték. A bőrrel, textillel, csonttal, kövekkel, fémekkel és a természeti elemek alakításával ősidők óta folyamatosan és tudatosan foglalkozunk. Innováció volt a testnek védelmet nyújtó állatbőr öltözképpé alakítása, a kö-

pattintással, majd csiszolással való kessé, lándzsahegygé formálása. Innováció volt a képlékeny agyag megformálása, és megszilárdítása égetéssel. Létküzdelme tapasztalatait „tanította” a kőkori embere a barlangok falára rajzolt állat- és vadászjelenetekkel. Félt és egyben tisztelte is a természeti erőket, jeleket alkotott, melyek mágikus erejében hitt. Ezek a mai szimbólumok és emblémák elődei.

A létfenntartás kényszerének szüneteiben díszíteni kezdte nélkülözhetetlen, kedvenc tárgyait. Az ember találmányosságával megteremtette annak lehetőségét, hogy életben maradjon. Évezredek folyamán a folyamatos innováció felismerése és kényszere juttatott el a máig.

A korszellem tükröződik a technológia fejlettségi állapotában, a szükségletek alakulásában és fordítva. Döntő jelentőséget hordoz a funkció és a hozzáadott érték: a használhatóság és a kiérlelt forma együttese civilizációnk látható meghatározója, kultúránk fokmérője.

A tömegtermelés és a sebesség folyamatos kihívásának tapasztalata azt mutatja, hogy a különböző iparművészeti szakterületek munkaellátottsága bizony időről időre változik. A társadalmi igények folyamatos és előre nem jósolható változása egyes műfajokat preferál, másokat a perifériára sodor. Az egyik szakterület iránti igény világszerte megnő, a másik szakterület küszködik önmaga és eddig elért eredményeinek fenntartásáért. Az egyik műfajt vállalni viszi a piaci siker, a másik kizárólag állami pályázatok lehetőségével képes életben tartani magát. Változik az igény, változik a technológia, mindezek hatnak a tárgyak tervezésére és létrehozásukra fordítható időre. Ez az ezeréves hagyományokra, tapasztalatokra és technológiára épülő kézműves területeknek nem kedvez. Keresik a helyüket, a felhasználási és megrendelői igények csökkenése miatt az autonóm kifejezőmódok felé tájékozódnak. Igyekeznek túlélni az érdektelenség periódusát, más megmutatkozási módot keresni, megőrizni és továbbadni az évszázadok alatt kifinomodott ujjmozdulatokat, jelentéstartalmat, mintákat. Holnap ismét rácsodálkozik majd a világ, felismeri egyediségének értékét, és akkor milyen jó lesz, hogy nem kell mindent előlről kezdenünk. Mert bármilyen gyorsan változik is a technika, a több ezer éves tapasztalatra alapuló vizuális nyelv alaptörvényei nem változnak.

Az iparművészet és tervezőművészet területén dolgozó alkotóművészeknek az idei Nemzeti Szalonhoz mérhető megmutatkozási lehetősége utoljára a 2001-es millenniumi kiállítássorozat kapcsán adódott, szintén a Múcsarnok falai között. Tizenhat év telt el azóta. A Mű-

csarnok programjába illesztett Nemzeti Szalon sorozat erre a továbbiakban ötévente ad lehetőséget, sorban váltakozva a többi vizuális művészettel.

A kiállításra kerülő művek begyűjtése és kiválasztása két vonalon történt. A Műcsarnok felhívást tett közzé a 21. életévüket betöltött professzionális alkotóknak műveik beküldésére, létrehozta a TárHely elnevezésű digitális kiállítást. Ebbe a virtuális gyűjteménybe minden alkotó az elmúlt tíz év terveiből és megvalósult munkáiból tíz, tetszés szerinti munkát küldhetett be. Ezzel párhuzamosan a kurátorok a különböző szakterületeket átlátó kollégák segítségével olyan névsort állítottak össze, amely a szakterületek kiválóságait és az eddigi munkájuk alapján méltán elismerést szerzett fiatalokat gyűjtötte egybe. Ezek a művészek a kurátoroktól személyes meghívást kaptak, sok esetben konkrét munkára.

A Szalon talán legfontosabb feladata a fiatal tervezők bemutatása a felhasználóknak, a közönségnek és a művésztsadalomnak. A kiállítás áttekinti, hogy itt tartunk, és merre haladunk. Teljességről nem álmodhattunk, ezt az adott tér sem teszi lehetővé. A kiállításra nem kerülő művek a Műcsarnok termeiben a Szalon tartama alatt virtuális felületeken láthatóak. A katalógusba ezek a munkák is bekerültek.

A kiállítás augusztus 13-i zárása után az itt egybegyűjtött anyag, mely a kiállítási térben négyszáz alkotóművészt, a virtuális felületeket további 270 kollégánk munkáit jelenti, az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutató Intézetébe kerül, ami a háború óta nem létező első nagy kataszter létrehozását célozza az ipar- és tervezőművészetek tekintetében. A továbbiakban ennek az adatbázisnak a kiterjesztése is az intézet egyik feladata.

Igyekeztünk bemutatni az iparművészet és tervezőművészet sokszínűségét, az alkotók kreativitását és érzékenységét, mellyel a kor kihívásait érzékelve állandó megújulásra képesek. Köszönetünket fejezzük ki mindazon alkotóművészeknek, akiknek a tervezett és megvalósult munkáiból az Ipar- és Tervezőművészet Nemzeti Szalon 2017 tavaszán létrejöhetett.